

SIPKA LÁSZLÓ

Mozaikok egy technikatörténész életéből

A szerző egyike annak a két kiváló technikatörténésznek, akit ebben a kötetben köszöntöttünk. Cikkében rövid áttekintést ad arról, hogyan kezdett technikatörténettel foglalkozni, kiknek a példáját követte ebben, és hogyan munkálkodott azon, hogy a nagy magyar tudósokat külföldön is ismerjék és elismerjék. Ezzel kapcsolatos hibákra és pongyolaságokra is felhívja a figyelmet. Végül megemlékezik a nagysikerű millenárius kiállításról, amelynek címe „Almok álmodói – világgraszoló magyarok” volt és amelynek létrehozásában részt vett.

TISZTELT ELNÖKSÉG, HÖLGYEIM ÉS URAIM, KEDVES BARÁTAIM!

Mindenekelőtt megköszönöm NÉMETH JÓZSEF méltató szavait és köszönetet mondok mindazoknak, akik a MTESZ-nél úgy gondolták, hogy ilyen megtisztelő formában értékelik e szakterületen folytatott munkálkodásomat.

Szó szerint mozaikokat szeretnék felvillantani önöknek, amelyekről úgy gondolom, hogy érdekesek, esetleg tanulságosak is lehetnek egy mai hallgató számára.

Munkám során és az élet más területein is, számos esetben tapasztaltam, hogy saját műszaki-tudományos értékeinket, eredményeinket nem ismerjük és nem becsüljük eléggé. Ugyanez vonatkozik a történelmünkre is. Az ilyen ismeret-hiány (a cégeknél és az embereknél is) sokszor indokolatlan önbizalom-vesztéshez, kudarcokhoz vezet. Az ország jóhírét sem tudjuk öregbíteni, a reális helyzetnél rosszabb kép él rólunk a világban. Ezen akartam – a magam lehetőségeivel – segíteni, így kezdtem el technikatörténettel foglalkozni.

Amikor erre a (számomra akkor még ismeretlen) útra léptem, először VAJDA PÁLLAL találkoztam – jelképesen, majd valóságosan is. Annál a számítástechnikai cégnél, ahol akkoriban dolgoztam, két munkacsoport nemzetközi viszonylatban is kimagasló eredményt ért el: létrehozták az MProlog rendszert és a Recognita optikai karakterfelismerő rendszert. Mindkettőt világszerte értékesítették és ennek elősegítésére, megalapozására szükség volt egy olyan dokumentumra, amely felhívhatta a figyelmet a korábbi magyar eredményekre. Vajda Pál „*Creative Hungarians – Magyar alkotók*” című, 1975-ben megjelent könyve alkalmasnak bizonyult erre, ezt kapták az érdeklődőbb külföldi ügyfelek. Vajda Pált (akivel – halála miatt – sajnos csak néhányszor találkozhattam) úgy jellemezhetném, hogy egy Alkotás-utcai körfolyosós bérház udvari szobájából az egész világra nyílt az ablaka. Felesége, CSIZMARIK IRÉN kedves családi barátunk lett. Haláláig példászerűen gondozta férje hagyatékát: minden irat tartalomjegyzékkel ellátott dossziében volt. Ez a – pótolhatatlan levél-váltásokat, technikatörténeti kuriózumokat tartalmazó – hagyaték (tudomásom szerint) nem kellett az MTA Könyvtárának. Vajon hol lehet? Akárcsak P. KÁROLYI ZSIGMOND és mások hagyatéka...

Kívülállóként, mint „új fiú”, szinte elefántszerűen berontottam a technikatörténészek szolid porcelánboltjába. Köszönettel tartozom mindazoknak, akik segítőkészen és megértéssel fogadtak. A végeredmény az lett, hogy – több szakember és az igényt felismerő döntéshozó együttműködésével – elindult (1983-tól) az „Évfordulóink a műszaki és természettudományokban” című MTESZ

kiadvány és mintegy húsz évig megjelent. A kezdetekről beszámoltam az 1988-as MTESZ ankéton „Egy kiadványsorozat születése és fejlődése” címmel.

Számos jeles személyiségünk sírja akkoriban nagyon elhanyagolt állapotban volt, ha egyáltalán megvolt. (Nagyon halkan megkérdezem: manapság mi a helyzet?...) Ezen az áldatlan állapoton kívántunk változtatni azzal, hogy ezekben a kiadványokban igyekeztünk megadni az évfordulós személyek sírhelyét. Ez átvezet egy másik mozaikhoz.

A Budapesti Városvédő Egyesületnek (BVE) alapításától, 1983-tól tagja vagyok. Megjegyzendő, hogy az egyesület „városszépítő”-ként jött létre (mert felmerült, hogy kitől akarjuk védeni a várost?). A BVE-ben, többünk kezdeményezésére, *Nemzeti Panteon* csoport alakult. Az alakuló ülésen részt vett SZENTÁGOTHA JÁNOS (az Akadémia/??/ képviselőjében), ANTALL JÓZSEF és KAPRONCZAY KÁROLY az Orvostörténeti Múzeumból. Az 1968-ban létrehozott (majd az adott légkörben munkáját felfüggesztő) Nemzeti Panteon Bizottság első elnöke ZSEBŐK ZOLTÁN professzor, elnökhelyettese az akkori múzeumvezető, későbbi miniszterelnökünk, Antall József volt. Munkálkodásuk dokumentációját a múzeum őrizte, ezt használatra a rendelkezésünkre bocsátották. A felmerült problémák között szóba került, hogy van egy nem hivatalos rendelkezés, amely a Kerepesi temetőben megtiltja az egyházi temetkezést, ezért azok, akik ragaszkodnak az ilyen búcsúztatáshoz, a Farkasréti temetőbe kerülnek, „*ahol szinte már csak állva lehet temetkezni*” – jegyezte meg Szentágothai tanár úr, pedig a Kerepesiben rengeteg hely van. Elég hamar sikerült ezt a tiltást – ugyancsak nem hivatalosan – megszüntetni. A később (a rendszerváltozás táján) „megénekelte” STADINGER elvtárs, a Fővárosi Tanács akkori elnöke, az akkori lehetőségek határai között, segítőkész volt. A Panteon csoport keretében, még az 1980-as évek közepén, elkészítettük a négy legfontosabb fővárosi temető térképét. (A személyi számítógépek korát megelőzően, az ilyen jellegű munkával járó rengeteg gépelést „magánszorgalomból” végző hölgyek között volt az édesanyám is.) Ezek a térképek megjelentek, feltüntetve a jeles (köztük a korábban nem emlegetett) személyek nevét és sírhelyét.

A Gépipari Tudományos Egyesület (GTE) 1987-ben megjelentetett egy füzetnyi válogatást az írásaimból „*Egy mérnök gondolatai*” címmel, JAKAB ÁGNES szerkesztésében. Őt régóta ismertem, azóta is a barátom. Ez magánügy lenne, de azért kerül ide (köszönetem tolmácsolása mellett), mert hajlandó volt cikkeimet (itt és másutt is) változtatás nélkül közölni. Aki valaha publikált, az tudja, hogy egy szerző halála az, ha az írásait óvatosságból vagy „méretre vágás” címén módosítgatják. Ennek a füzetnek a hátoldalára kiemelt szöveg utolsó bekezdése: „*Az ország gazdasági-társadalmi megújulásához olyan vezetők szükségesek, akik hozzáértés, emberi magatartás, munka-, felelősség- és áldozatvállalás tekintetében is az „Előre!” helyett az „Utánam!” jelszó szerint irányítanak. Röviden: Bajcsy-Zsilinszky formátumú egyéniségek.*”

A rendszerváltozás felnyitotta a zsilipeket, korlátlanul áradhattak be a könyvek, amelyeket érdemi válogatás nélkül fordított és adott ki boldog-boldogtalan. Talán nem is kellene múlt időt használnunk. Történelmietlen és hibás megállapítások, adatok tengerében úszkálhatunk. A kifejezetten silány irományokkal ne is foglalkozzunk. Egy nagy ívű, jó szakmai színvonalú könyvből említék jellemző példát. „*A technika krónikája*” magyar változatának munkálatai során, a németből fordított anyagban azt olvastam, hogy az Eötvös-ingát kőolajkutatásra cseh tudósok alkalmazták először 1915-ben. Furcsálltam a dolgot és elég hamar rájöttem a turpisságra. Természetesen magyar tudósok, BÖCKH HUGÓ és társai dolgoztak az inga segítségével, a Nyitra megyei Egbell-en. Erről Böckh 1917-ben magyarul és német lapban németül is beszámolt. Eötvös és Böckh érdemét az 1938-ban megjelent „*The Science of Petroleum*” angolul is elismeri. Mindez hiába: a szerző ránéz a könyv írásakor – vagyis nem az aktuális esemény idején! – érvényes térképre, ezen Egbell Csehszlovákiában van, tehát a tudós cseh. (Szlovák például fel sem merült?) Én természetesen kijavítottam magyarra, így jelent meg a magyar kiadásban, de ettől még a németből fordított összes nyelvben cseh maradt. Amíg a külföldi szakmai kiadóknál a magyar illetékesek (mert ugye csak vannak valakik, akiknek a magyar érdekek ilyen szintű érvényesítése munkaköri kötelességük) nem lesznek eredményesek, aligha várhatunk változást. Pontosabban még attól remélhetünk va-

lamit, ha a történelmietlen és hamis szövegek magyar fordítását készítő szakemberek nem lesznek hajlandóak a nevüket adni egy tál lencséért. Akkor sem, ha ezek jó nevű lexikonok szócikkei.

Más mozaik. Egyszer Londonban sétálgatva, megláttam egy Guinness kiállító termet, egy épület alagsorában. Az ember ilyen lazítás alkalmával ezt is hajlandó megnézni. Bementem – szerencsére. Ugyanis a sok ostobaság közé az angolok becsempészték egy „*British achievements*” elnevezésű részt, ahol bemutatták a legfontosabb angol (brit) találmányokat. Tehát aki bement megnézni, hogy kinek a szakálla vagy a körme a leghosszabb a világon, az néhány értelmes dologgal is gazdagodhatott. Hazatérve, úgy gondoltam, ezt nálunk is meg kellene valósítani. Akkoriban épült Budapesten, a Kálvin téren a Korona Szálló, meg talán a kék metró néhány létesítménye is. Elképzelésem szerint a szálló alagsorában, a metróhoz is csatlakozva lehetett volna ezt kialakítani. Nem akarom cifrázni, bár tettem néhány bátortalan kísérletet, be kellett látnom, ez nem az én erőmhöz mért feladat. Persze azért piszkált a dolog és a céggel, ahol akkor éppen dolgoztam, elkezdtük szervezni a Guinness magyar kiadását. Aztán ez egy angliai magyar üzletembernek sikerült. Majd a kiadó átadta a jogot egy másik kiadónak, annak, aki „*A technika krónikája*”-t is megjelentette, és ennek szerkesztője a Guinness szerkesztőjének a figyelmébe ajánlott. Így történt, hogy a következő néhány kötetbe mindenféle magyar vonatkozású értelmes dolgot belegyömöszöltünk GAZDA ISTVÁNNAL.

Életem nagy ajándékának tartom, hogy – sokakkal együtt - részt vehettem az „*Álmok álmodói – világgraszoló magyarok*” című millenáris kiállítás munkálataiban (2000-2002). Az alap-konceptiót ÉRI ISTVÁNNAL és Gazda Istvánnal dolgoztuk ki, a kiállítás tervezése több száz szakértővel együttműködve folyt. A millenáris kiállítással – amelyet 600 ezernél többen láttak – azt mutattuk be, hogy az itthon és külföldön dolgozó magyarok mi mindennel járultak hozzá a világ előrejutásához. Ennek egyik legfontosabb üzenete a fiatalokhoz szólt: Kedves lányok-fiúk! Így is lehet. Ne az önpusztításra, ne a rombolásra fordítsátok az energiátokat, legyetek alkotó emberek! Ti is képesek vagytok ilyesmire.

Néhány mondat erejéig érdemes még emlékezetünkbe idéznünk ezt a nagyszabású bemutatót. A kiállítás egészét nézve, két dolog volt szembeütő: egyrészt azoknak a témáknak, szakterületeknek a lenyűgöző változatossága, ahol szakembereink valami kiválót alkottak, másrészt a földrajzi megoszlás: az, hogy szinte nincs a Földnek olyan része, amely ne viselné – jó értelemben – a kezünk nyomát. Mindezt egy sohasem gyarmatosító ország állampolgárai tették... Végigtekintve a tárlaton, számos jelentőset alkotó családdal találkozhattunk. Ez a nevelés, a példamutatás fontosságát jelzi. Milyen értékrendek hagyományozódnak tovább a kisebb-nagyobb közösségekben? Mert itt a biológiai értelemben vett családok mellett a különféle „szellemi családok”-ra is gondolok: a nagy egyéniségek körül kialakult „iskolák”, tudományos, művészeti, munkahelyi közösségek szerepére, ember-formáló hatására. Biztos vagyok abban, hogy a MTESZ-nek és egyes tagintézményeinek is volt, van ilyen pozitív kisugárzó hatása.

Végezetül be kell vallanom, hogy (szerencsére) fogalmam sem volt, hogy mibe keveredem, amikor elkezdtem ezzel a szakterülettel foglalkozni. Mindenesetre köszönöm mindazoknak, akik önzetlenül segítettek. Tisztelettel hajtok fejet azok előtt, akik már elhagytak minket, de örömmel látom, hogy a (számomra) kezdeti idő sok jeles alakja ma is aktívan tevékenykedik. Ugyancsak örömmel tölt el, hogy a fiatalabb generáció több tagja igen eredményesen működik – közülük a Dunaszerdahelyen kiadott könyvek szerzőjét, BÖDÖK ZSIGMONDOT említeném.

Külön is, feltétlenül köszönetet kell mondanom feleségemnek, DR. SÍPKA JÚLIÁNAK, mert az ő végtelen türelme és segítőkészsége nélkül hamar „pályaelhagyó” lettem volna.

Remélem, hogy sokakkal együttműködve, még egy ideig lesz alkalmam a magyar eredmények népszerűsítésére.

Köszönöm, hogy meghallgattak.

A szerző címe:

Sipka László

lsipka@t-email.hu